

Yhteisöt, sosiaalinen pääoma, verkotot ja luottamus

Kokkola 7.10.2021

Leea Keto

Taustaani

- Järvilakeuden kansalaisopiston (aiemmin Järvisseudun Opisto) rehtori vuodesta 1997 alkaen, KT
- Väitöstilaisuus 13.12.2019 Ulappa-salissa Kokkolan yliopistokeskus Chydeniuksessa
- Vastaväittäjänä aikuiskasvatustieteen professori Petri Salo Åbo Akademiasta, kustoksena professori Juha T. Hakala Jyväskylän yliopistosta/Kokkolan yliopistokeskuksesta. Väitöskirjan toinen ohjaaja on ollut aikuiskasvatustieteen professori Jyri Manninen Itä-Suomen Yliopistosta.

”Eihän ne ihmisiä kummempia oo”

Etnografinen tutkimus kansalaisopiston yhteisöteatterihankkeista sosiaalisen pääoman vahvistajina

- Tutkimuksessa tarkastellaan, millaista sosiaalista pääomaa Järvilakeuden kansalaisopiston yhteisöteatterihankkeet tuottivat, mitkä tekijät edistivät sosiaalisen pääoman vahvistumista sekä millaisia vaikutuksia sen vahvistumisella oli.
- Tutkimusaineisto koostuu haastattelu- ja kyselyaineistoista, tutkimuspäiväkirjoista, kirjallisista aineistoista sekä taltioinneista.

Sosiaalinen pääoma vai yhteisöllisyys?

- Sosiaalisella pääomalla tarkoitetaan ihmisten välille syntyviä verkostoja ja luottamusta, joilla on ainakin välillisiä heijastuksia alueen ja yhteiskunnan talouteen.
- Kun talous kasvaa, tällä on yleensä positiivisia vaikutuksia myös työllisyyteen.
- Raportin ”Sivistyshyöty ja sosiaalinen pääoma vapaassa sivistystyössä” (Jokinen ym. 2012) mukaan sosiaalisen pääoman käsitettä ei kuitenkaan koeta omaksi vapaassa sivistystyössä. Vapaan sivistystyön toimijoiden mielestä olisikin parempi puhua yhteisöllisyydestä kuin sosiaalisesta pääomasta.
- Sanan pääoma koettiin kuuluvan mieluummin elinkeinoelämän pariin – miksi se ei voisi kuulua myös vapaaseen sivistystyöhön?

Sosiaalisen pääoman yhteiskunnallisuus

- Taloustieteellinen tuotantotekijöiden kolmijako (luonnonvarat, työvoima ja fyysinen pääoma) ei pysty selittämään maiden välisiä kehityseroja -> sosiaalista pääomaa pidetään puuttuvana lenkkinä, joka selittää yhteiskuntien taloudellista kasvua ja kehittymistä. (Hjerppe 2005, 103-105)
- Sosiaalisen pääoman käsite on näppärä moniin tarkoituksiin: sillä voidaan esimerkiksi tukea sekä oikeistolaista että vasemmistolaista politiikkaa (Ilmonen 2000,27) - Bourdieun (1986) mukaan sosiaalinen pääoma liittyy yhteiskunnan luokkarakenteeseen, kun taas Putnam (1993) näkee sen selittävän osaltaan demokratian toimivuutta, hyvää hallintoa ja taloudellisen toimintakyvyn alueellisia eroja.

Luottamus ja verkostot keskiössä

- Jos yhteiskunnassa vallitsee epäluottamuksen ilmapiiri, erilaisten sopimusten tekemiseen kuluu aikaa ja vaivaa. Suhteellisen tasainen tulonjako ja yhteiskunnan solidaarisuus vähentävät sosiaalisten konfliktien riskejä, mikä on taloudellisen kasvun kannalta positiivista. (Hjerpppe 2005, 112-119.)
- Toimiva silloittava sosiaalinen pääoma tuottaa luottamusta myös sellaisiin ihmisiin, joita ei tunneta - eli luottamusta yhteiskunnan toimintakykyyn ja pelisääntöihin, jotka pätevät myös muukalaisiin. Yhteiskuntaa hyödyttävän sosiaalisen pääoman kasvu näyttäisi siis liittyvän silloittavan sosiaalisen pääoman kasvuun. (Lehtonen ja Kääriäinen 2005, 307)

Silloittava ja sitova sosiaalinen pääoma

Silloittava (bridging) sosiaalinen pääoma:

Uusia tuttavuuksia ja hyvän päivän tuttuja, jotka eivät ole kovin läheisiä

Kuva: Päivi Kultalahti

Sitova (bonding) sosiaalinen pääoma:

Läheisiä ystävyys- tai sukulaisuussuhteita, joiden syntyminen vaatii aikaa ja tiiviitä suhteita

Kuva: Jarmo Vainionpää

Tutkimuskohteenani oli kolme yhteisöteatterihanketta, joissa opiston alueella (Evijärvi, Kauhava ja Lappajärvi) toteutettiin

yhteisöllisiä teatteriesityksiä ja paikalliselokuva sekä

Kuva: Jarmo Vainionpää

opintomatkoja Suomessa ja ulkomailla

Kuva: Päivi Kuitalahti

Tutkimustuloksista

- Hankkeisiin osallistuneet kokivat saaneensa erilaisia sosiaalista pääomaa lisääviä hyötyjä.
- Tutkimus osoitti, että hankkeiden avulla voitiin edistää samaan aikaan sekä etäisempiä tuttavuuksia että läheisiä ystävyyssuhteita. Tämä yhdistelmä on tehokas yhteisön kehittämisen kannalta.
- Verkostojen ja luottamuksen syntymistä auttoivat muun muassa viestintä ja hyvä henki, johon liittyi huumori.

Verkostoaseman keskeisyys (Burt 1992)

"Mutta siinä pitää aina olla joku moottori niin ku opisto tai sitten joku, joka sen pitää niin kuin kuosissa. Että se lähtöö liikkeelle se asia, pysyy yllä."

"oikiat ihmiset kohtas oikeaan aikaan, se on joku sellanen, että se sitten levis se, ja niinkun toinen pyysi toista ja jotakin niinkun, että se vaan lähti jotenkin oikein liikkeelle"

- Keskeisessä asemassa oleva toimija voi olla välittäjänä verkoston muiden jäsenten välillä ja hallita näiden välille muodostuvaa sosiaalisen rakenteen aukkoa. Sen kautta voi saada myös hyödyllistä tietoa ja kontakteja, jotka auttavat käyttämään tietoa hyväksi. (Burt 1992, 30-32.)
- Verkostot luovat luottamusta, jonka lähtökohtana on ajatus "luotan sinuun, koska luotan häneen, joka sanoo luottavansa sinuun" (Putnam ym. 1993, 169-174).

Kuva: Jarmo Vainionpää

Sosiaalisen pääoman vahvistuminen tuotti myös suoraan työllistymistä edistäviä resursseja

Tutkimuskohteena olleista hankkeista oli muun muassa apua

- työpaikan saamiseen

"K jäi sairaslomalle ja ---mistä me saahaan nyt----- niin mä sanoin, että mulla voi olla yks hyvä ehokas---"

- oman osaamisen tunnistamiseen

"--löysi itestään semmosen, että voi vaikka kirjoittaa näytelmää"

"Huumori voi vahvistaa sosiaalista pääomaa luomalla verkostoja ja luottamusta ihmisten välille. Huumori lisää yhteenkuuluvuuden tunnetta ja keskinäistä luottamusta, mikä helpottaa ryhmän toimintaa ja lisää sen suorituskykyä." (Gundelach 2009.)

Kuva: Jarmo Vainionpää

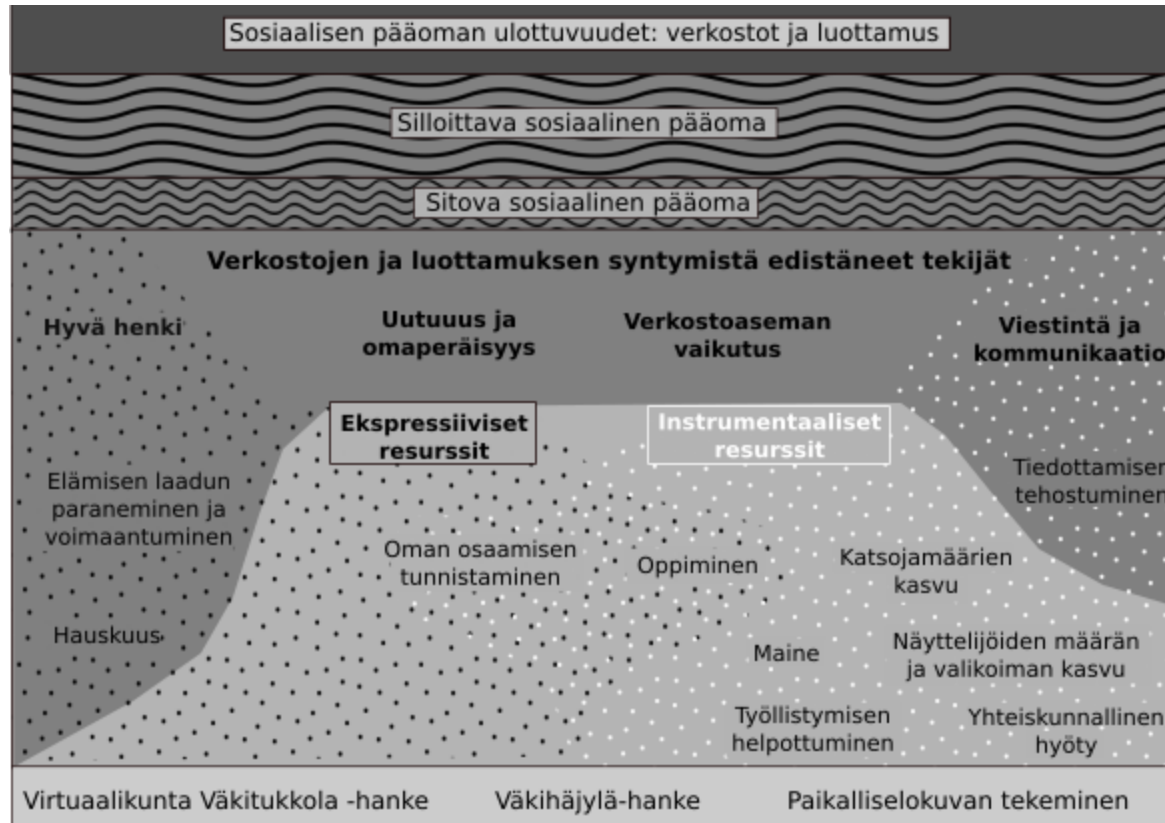
Tutkimuksia oppimisesta ja sosiaalisesta pääomasta

- BeLL-tutkimushanke (Manninen & Meriläinen 2014, ks. myös Manninen & Luukannel 2008) antoi Euroopan laajuisesti tietoa vapaan sivistystyön tyyppisen opiskelun yksilöllisistä ja sosiaalisista hyödyistä. Tuloksissa painottuivat sosiaalisen pääoman käsitteeseen liittyvät hyödyt.
- Koulutuksella ja sosiaalisella pääomalla on yleisesti ottaen osoitettu olevan yhteyttä, mutta yhteys ei ole yksiselitteinen (ks. esim Field 2005). Aikuiskoulutukseen osallistumisen on enimmäkseen todettu lisäävän sosiaalista pääomaa. Suhde voi toimia toisinkin päin, eli vankka sosiaalinen pääoma voi ehkäistä opiskelua.
- Useat tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet, että koulutukseen osallistuminen lisää sosiaalista pääomaa eniten niillä, joilla on matala koulutustaso. Hyötyjiä ovat myös maahanmuuttajat ja ikääntyneet. Sosiaalisella pääomalla on taipumusta kasautua yhteiskunnan hyväosaiselle väestölle.
- Haslam ym. (2014) mukaan sosiaalinen kanssakäyminen erilaisissa ryhmissä pienensi 80-vuotiaan kognitiivista ikää 9,5 vuodella. Henkilökohtaisilla suhteilla ei ollut yhtä suurta vaikutusta. Ryhmän parempi vaikutus kognitiivisten kykyjen ylläpitämiseen voi johtua esimerkiksi siitä, että suhteiden ylläpitäminen ryhmään on vaativampaa henkilökohtaisiin suhteisiin verrattuna. Yhteisestä toiminnasta sopiminen vaatii enemmän aktiivisuutta, kun on soviteltava yhteen useiden ihmisten aikatauluja, liikkumisia ja sopivaa tapaamispaikkaa. Kun ryhmässä on erilaisia ihmisiä, sen kautta on myös saatavilla enemmän sosiaalista tukea ja rikkaampia ihmissuhteita.

Kehittämisehdotuksia

- Yhteisöteatterihankkeet osoittivat, että kansalaisopiston joustava toimintamalli tarjoaa monia mahdollisuuksia erilaisten ihmisten ja eri toimijoiden yhteen saattamiseen yhteisen tekemisen merkeissä.
- Kansalaisopiston tuntiopettajavaltaisuus ja hajautettu organisaatorakenne on verkostojen luomisen kannalta erinomainen työkalu
- Pitäisikö painopistettä siirtää opetustuntien määrän sijasta sellaisten toimintatapojen kehittämiseen, joilla aikaisempaa tietoisemmin edistettäisiin sosiaalisen pääoman kehittymistä – haastaako tällainen ajatus liikaa opistojen identiteettiä oppilaitoksena?
- Opintomatkat ovat hyvä mahdollisuus verkostoitumiseen ja opiston markkinoimiseen myös uusille osallistujille. Myös muuta lyhyttä sitoutumista vaativaa toimintaa kannattaisi kehittää.
- Toiminnalliset projektit voivat tuoda uusia osallistujia, joille perinteinen luokassa oppiminen on vastenmielistä. Ne antavat mahdollisuuksia monimuotoiselle, oppilaitoksen ulkopuolella tapahtuvalle oppimiselle. Tällöin opiston mahdollistajan ja koordinoijan rooli korostuu.
- Opistoilla tulisi olla riittävästi resursseja suunnitteluun, hakevaan toimintaan ja yhteistyön kehittämiseen eri toimijoiden kesken.
- Mikäli opisto haluaa edistää keskustelua yhteiskunnallisista teemoista, näitä kannattaa ”salakuljettaa” taide- ja taitoaineiden mukaan. Huumori ja hyvä henki ovat keskeisiä!

Yhteisöteatterihankkeet sosiaalisen pääoman vahvistajina

Lähteitä:

- Adler, P. S. & Kwon, S. 2002. Social Capital: Prospects for a New Concept. *The Academy of Management Review* 27 (1), 17-40.
- Granovetter, M. 1973. The Strength of Weak Ties. *American Journal of Sociology* 78 (6), 1360-1380.
- Gundelach, P. 2009. Humour. Teoksessa G. T. Svendsen & G. L. H. Svendsen (toim.) *Handbook of Social Capital: The Troika of Sociology, Political Science and Economics*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 93-106.
- Johanson, J. 2000. Sosiaalisen pääoman tasapaino. Verkoston tiiviys välineellisten hyötyjen ja yhteistyön edellytysten selittäjänä julkisessa organisaatiossa. Teoksessa J. Kajanoja & J. Simpura (toim.) *Sosiaalinen pääoma: globaaleja ja paikallisia näkökulmia*. Helsinki: Stakes, 139–159.
- Johanson, J. & Smedlund, A. 2015. Verkostoanalyysi. Teoksessa K. Eriksson (toim.) *Verkostot yhteiskuntatutkimuksessa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kilpatrick, S., Field, J. & Falk, I. 2003. Social Capital: an analytical tool for exploring lifelong learning and community development. *British Educational Research Journal* 29 (3), 417-433.
- Putnam, R. D. 2000. *Bowling alone : The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Siivonen, V. 2005. Rakenteellisen sosiaalisen pääoman tasapainomalli. *Sociologia* 42 (3), 222-233.

—

KIITOKSET!

